

el-Mecmû^c, XIV, 36; Zühaylî, V, 147). Ayrıca damânü'd-derek, henüz vücut bulmamış fakat ileride doğabilecek bir borca mukabil teminat vermeyi de ifade eder ki bu noktadan da genel kurala aykırı düşmektedir. Ancak İslâm hukukçuları umumi ihtiyacı göz önüne alarak kıyasa aykırı da olsa böyle bir kefaleti geçerli saymışlar (Mûsâ Cârullah Bigi, s. 172), kıyasa bağlı kalan bazı fakihler ise damânü'd-dereki câiz görmemişlerdir (Nevevî, *el-Mecmû*^c, XIV, 37).

Akdin tarafları dışında üçüncü bir şahsın mal üzerinde hak iddia etmesi muhtelif sebeplerle olabilir. Satılan bir mala satıcının ve alıcının bilgisi dışında ve satımdan önce üçüncü bir şahıs mirasçı olmuş olabilir. Malın çalıntı olması veya daha önce vakfedilmiş bulunması da mümkündür. Bu ihtimaller göz önünde bulundurularak alıcının uğrayabileceği zarara karşılık damânü'd-derek bir teminat şekli olarak kabul edilmiştir. Satın aldığı mal üzerinde bir istihkak talebi olabileceği ihtimaliyle alıcının satıcıdan teslim aldığı mal için rehin (rehin bi'd-derek) talep etmesi ise mümkün değildir. Zira rehin, henüz doğmamış fakat doğması muhtemel bulunan bir alacak için değil geçerli olarak doğmuş fakat henüz ifa edilmemiş bir alacak için talep edilebilir. Aslında damânü'd-dereke, kabzettiği malın istihkak sebebiyle geri alınabileceği ihtimalini ileri sürerek rehin talep etme hakkı bulunmayan müşteriyi teminatsız bırakmamak için cevaz verilmiştir (Kâsânî, VI, 9; Nevevî, *el-Mecmû*^c, XIV, 36).

Satılan mal için ileri sürülen istihkak talebi kazâi bir kararla kabul edilip malın iadesine ve bunun üzerine alıcı tarafından satıcıya karşı açılan davada da satım bedelinin iadesine karar verilmedikçe alıcı mal için ödediği bedeli kefil-den talep edemez; mücerret istihkak talebi akdin feshi ve ödenen bedelin talebi için yeterli değildir.

Hanefîler'e göre alıcı, satın aldığı mal üzerinde değer artışına sebep olan ağaç dikme, bina yapma gibi birtakım ilâvelerde bulunmuşsa ve istihkak talebiyle malı istirdad eden hak sahibi mala ilâve edilmiş olan bu değerleri kabul etmek istemiyorsa bu durumda alıcı kefil-den ilâve ettiği değerini tazminini talep edemez. Şâfiîler de bu görüştedir. Hanefîler'den Tahâvî'ye ve Hanbelî fakihlerine göre ise kefil hem malın bedelini hem de ilâve edilen değerini kıymetini tazmin-

le mükelleftir (Kâsânî, VI, 10; İbn Kudâme, V, 78).

Damânü'd-dereki, satılan malın her hâlükârda alıcının elinde kalmasını garantilemek (damânü'l-halâs) biçiminde anlamak doğru olmaz. Zira istihkak sahibinin talep ettiği bir malın alıcının elinde kalmasını sağlamak hukuken mümkün değildir. İmam Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ise damânü'l-halâs mümkünse malın aslının iadesini, değilse bedelinin tazminini içermektedir ve geçerlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rifât, "drk" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, "drk" md., I, 482-483; Wensinck, *Mu'cem*, "drk" md.; Serahsî, *el-Mebsût*, XXX, 173-188; Kâsânî, *Bedâ'î*^c, VI, 9-10; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, V, 76-78; Nevevî, *Tehzîb*, II/1, s. 104; II/2, s. 49-50; a.m.f., *el-Mecmû*^c, XIV, 36-40; İbnü'l-Hümmâm, *Fethu'l-kadîr*, VII, 225-227; Haccâvî, *el-İknâ*^c, Kahire 1351, II, 179; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 282; Bilmen, *Kamus*², VI, 244-245, 268; Mûsâ Cârullah Bigi, *Uzun Günlerde Oruç*, Ankara 1975, s. 172; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, Dimaşk 1404/1984, IV, 317; V, 30, 147-148, 198, 317, 345; J. A. Wakî, "Darak", *El² Suppl.* (İng.), s. 198.

HAMZA AKTAN

DERENBOURG, Hartwig

(1844-1908)

Fransız şarkiyatçısı.

Paris'te doğdu; yahudi asıllı şarkiyatçı Joseph Naphtali Derenbourg'un oğludur. Üniversiteyi bitirdikten sonra (1863) yüksek lisans için gittiği Göttingen'de H. Ewald, E. Bertheau, F. Wüstenfeld ve T. Benfey gibi ünlü şarkiyatçılardan ders aldı; ardından Leipzig'e giderek felsefe doktorası yaptı. Çocukluğunda İbrânîce, orta öğrenimi sırasında Grekçe ve Latince öğrenmiş olan Derenbourg üniversitede Arapça ve diğer Sâmi dillere yöneldi; L. Krehl ve H. L. Fleischer ile birlikte İbrânî, Arap, Habeş ve Fenike yazmaları, İsrail tarihi ve Eski Ahid kritiği üzerine çalışmalar yaptı. Paris'e döndükten sonra Bibliothèque Impériale'in kataloglama servisinde görev aldı ve yaklaşık üç yılını buradaki yazma eserler üzerinde çalışmakla geçirdi (1867-1870). 1870'te bir yayınevi sahibinin kızıyla evlenmesi üzerine kütüphanecilikten ayrılarak kayınpederine ait yayınevinin Paris bürosunda yönetici oldu. Beş yıl kadar sonra yayıncılıktan da vazgeçip Ecole Pratique des Langues Orientales'de Arapça ve Ecole Rabbinique'te Doğu dilleri okutmaya başladı; bu arada Société

Asiatique'e üye oldu. 1880'de Kültür Bakanlığı'nca Escorial, Madrid ve Granada kütüphanelerindeki yazmalar üzerinde araştırma yapmakla, arkasından da *Corpus inscriptionum semiticarum*'un Himyerî ve Sebaî kitâbeleriyle ilgili dördüncü bölümünün hazırlanmasında babasına yardımcı olmakla görevlendirildi (1881). 1885'te Ecole Pratique des Hautes Etudes'un Arapça ve İslâmoloji kürsülerine tayin edildi. Yaptığı çalışmalarla Légion d'Honneur ödülüne layık görüldü (1897); 1900 yılında da Académie des Inscriptions et Belles-Lettres'in üyeliğine seçildi. 12 Nisan 1908'de Saint-Cloud'da öldü.

Eserleri. 1. *Les manuscrits arabes de l'Escorial* (I, Paris 1884; II, 1903; III, 1928). Escorial Kütüphanesi'ndeki Arapça yazmaların katalogu olup III. cildi E. Lévi-Provençal tarafından yayımlanmıştır. 2. *Le Livre de Sibawaihi / Kitâbü Sîbeveyhi* (Paris 1881-1882). Sîbeveyhi'nin Arapça grameriyle ilgili ünlü kitabının Kahire, Escorial, Oxford, Paris, Saint-Petersbourg ve Viyana kütüphanelerindeki yazmalarına dayanarak hazırlanmış iki ciltlik tahkikli neşridir; ayrıca esere Fransızca tercümesiyle birlikte bir giriş ve çeşitli açıklamalar ilâve edilmiştir. 3. *Chrestomathie élémentaire de l'arabe littéral* (Paris 1885, 1892). Arap edebiyatı klasiklerinden yapılmış seçmelerden oluşan bu eseri M. Jean Spiro ile birlikte hazırlamıştır. 4. *Oumara du Yémen; sa vie et son oeuvre* (I-II, Paris 1897-1908). Ünlü Arap şair ve edibi Umâre el-Yemenî'nin hayat hikâyesini ve eserlerini ihtiva eden bir çalışmadır. 5. *Ousâma Ibn Mounkidh. Un émir syrien au premier siècle des Croisades (1095-1188)*. İbn Munkız'ın *el-İ'tibâr* adlı eserinin tahkikli neşridir (Paris 1884-1886). Eseri *Souvenirs historiques et récits de chasse* adıyla Fransızca'ya tercüme etmiştir (Paris 1895). 6. *Vie d'Ousama* (Paris 1889-1893). Müellifin, İbn Munkız'ın hayatı ve eserleriyle ilgili çeşitli kaynaklardan topladığı bilgilerden derlediği bir eserdir. 7. *Notes critiques sur les manuscrits arabes de la Bibliothèque Nationale de Madrid* (Paris 1904). Madrid Millî Kütüphanesi'ndeki Arapça yazmalar üzerine yapılmış bir incelemedir.

Bunlardan başka babası ile birlikte yaptığı çeşitli ortak çalışmaları, yirmiye yakın ilmî dergide 150'yi aşkın makalesi yayımlanmıştır (bütün eserleri için bk.

Schwab, *Mélanges Hartwig Derenbourg*, s. 444-462).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Kâsım Sehâb, *Ferheng-i Hâver Şinâsân*, Tahran 1317, s. 120; G. Maspero, "Hartwig Derenbourg", *Mélanges Hartwig Derenbourg* (nşr. E. Leroux), Paris 1909, s. 1-13; M. Schwab, "Bibliographie des OEuvres de M. Hartwig Derenbourg", a.e., s. 443-466; Serkis, *Mu'cem*, I, 257, 899-900; Brockelmann, *GAL*, I, 5, 100, 130, 390-391, 407; II, 208; *Suppl.*, I, 7, 9, 45, 454, 552-553, 559, 570; II, 236; M. A. Palau, *Catalogo de Autores de la Biblioteca (Seccion Europea)*, Tetuan 1953, s. 38; J. Fück, *Die arabischen studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 250; A. S. Fulton — M. Lings, *Second Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1959, s. 246, 736; Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, I, 203-204; Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikün*, s. 161-162; W. H. Behn, *Index Islamicus 1665-1905*, Millersville 1989, s. 21, 25, 32, 39, 45, 50, 93, 164, 181, 225, 227, 230, 423, 464, 466, 699, 705, 724; *EAm.*, VIII, 712; *TA*, XIII, 98; *EJd.*, V, 1553.

CENGİZ KALLEK

DERENBOURG, Joseph Naphtali

(1811-1895)

Fransız şarkiyatçısı.

Almanya'nın Mainz (Mayence) şehrinde doğdu; yahudi asıllı oyun yazarı Zevi Hirsch Derenbourg'un oğludur. Giessen ve Bonn üniversitelerinde okuduktan sonra Hollanda'ya giderek Amsterdam'da üç yıl kadar özel öğretmenlik yaptı; daha sonra Paris'e yerleşti (1838). Burada bir yandan şarkiyat araştırmalarını sürdürürken bir yandan da A. Geiger'in etkisi altında kalarak Yahudilik'le ilgili çalışmalarına devam etti. Bu arada Fransız vatandaşlığına geçti (1843). Önce Lycée Henri IV'da Almanca öğretmenliği, arkasından Imprimerie Nationale'de muhahhahlık yaptı ve ayrıca Bibliothèque Nationale'deki İbrânice yazmaların katalogunu hazırladı. 1857'de yahudi çocukları için bir lise kurarak 1864 yılına kadar yöneticiliğini üstlendi. 1869'da Légion d'Honneur nişanı ile onurlandırılan Derenbourg, arkasından Académie des Inscriptions et Belles-Lettres'e üye seçildi ve daha sonra da Sorbonne'a bağlı Ecole Pratique des Hautes Etudes'de kendisi için kurulan Ortaçağ İbrânicesi ve Literatürü Kürsüsü'nün başına getirildi (1877). Bu arada Alliance Israélite Universelle'in merkez komitesinde de görev aldı ve bir müddet bu komitenin başkan yardımcılığını yürüttü; ayrıca Paris Consistoire (Müsevî din işleri yüksek kurulu) üyeliğinde de bulundu (1869-1872).

Almanya'nın ünlü kaplıca şehri Ems'te öldü.

Eserleri. Derenbourg'un Sâmî dilleriyle bu dillerde yazılmış kitâbeler ve Yahudilik üzerine kaleme aldığı eserlerin başlıcaları şunlardır: 1. *Les séances de Hariri / Maḳāmâtü'l-Ḥarîrî* (I-II, Paris 1847-1853). Harîrî'nin *Maḳāmâtü'l-Ḥarîrî* veya *el-Maḳāmâtü'l-Ḥarîriyye* adlı edebiyata dair eserinin De Sacy tarafından yapılan neşri üzerine M. Reinaud ile birlikte hazırladığı tashihli ve açıklamalı bir çalışmadır. 2. *Les fables de Loqman le Sage / Emsâlü Luḳmâni'l-ḥakîm* (Berlin-London 1850). Yine De Sacy'nin yaptığı, Hz. Lokman ile ilgili çeşitli meselleri içeren müellifi belirsiz bir esere ait edisyonun, diğer yazmalarla karşılaştırmalı olarak hazırlanmış tahkikli ve bazı tarihî bilgiler ilâveli neşridir (M. Reinaud ile birlikte). 3. *Essai sur l'histoire et la géographie de la Palestine d'après les Thalmuds et les autres sources rabbiniques* (1867). Filistin tarih ve coğrafyası ile ilgili olarak her iki Talmud'a ve diğer dinî kaynaklara dayanılarak hazırlanmış bir araştırmadır; özellikle Hz. İsâ dönemi yahudi hayatına ışık tutması açısından önem taşır. 4. *Opuscules et traités d'Abou'l-Walid İbn Djanah de Cordoue / Kütüb ve Resâ'il li-Ebi'l-Velid Mervân b. Cenâh el-Ḳurṭubî* (Paris 1880). Oğlu Hartwig ile birlikte hazırladığı bu eser, Ebû'l-Velid Mervân b. Cenâh el-Ḳurṭubî'nin dört eserinin metni ve Fransızca tercümesini ihtiva eden bir derlemedir. 5. *Deux versions hebraïques du Livre de Kalilah et Dimnah* (Paris 1881). *Kelîle ve Dimne*'nin iki ayrı İbrânice tercümesini ihtiva eden bir eserdir. 6. *Oeuvres complètes de R. Saadia b. Joseph al-Fayyumi* (I-V, Paris 1893-1899). Saîd b. Yûsuf el-Feyyûmî'nin bazı Arapça eserlerinin oğlu Hartwig ile birlikte yapılmış neşridir; en önemli eseri olmakla birlikte tamamlanmamıştır.

Derenbourg bunlardan başka, İbn Cenâh'ın İbrânice gramerine dair *Kitâbü'l-Lûma'* adlı Arapça eserini (1886), Mişna'nın altıncı bölümü "Tohorot" üzerine Mûsâ b. Meymûn'un yaptığı şerhin Arapça metniyle İbrânice tercümesini (1887-1889) ve oğluyla birlikte Abydos harabelerindeki I. Seti Tapınağı'nda bulunan Fenikece kitâbelerin tercümelerini (1885) yayımlamış, yine oğlu Hartwig'in yardımıyla *Corpus inscriptionum semiticarum*'un Himyerî ve Sebaî kitâbeleriyle ilgili olan dördüncü kısmını hazırlamıştır

(1889-1892). Derenbourg'un ayrıca *Journal Asiatique*'te çıkmış bazı makaleleri de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Kâsım Sehâb, *Ferheng-i Hâver Şinâsân*, Tahran 1317, s. 120; G. Pfannmüller, *Handbuch der Islam Literatur*, Berlin 1923, s. 275, 282; Serkis, *Mu'cem*, I, 65, 749, 900; II, 1594; Brockelmann, *GAL*, I, 326; *Suppl.*, II, 65; Zirikli, *el-A'lam*, II, 145; J. Fück, *Die arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 249-250; Necib, el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, I, 185-186; Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikün*, s. 160-161; W. H. Behn, *Index Islamicus 1665-1905*, Millersville 1989, s. 699; *EAm.*, VIII, 712; *TA*, XIII, 98; *EJd.*, V, 1553.

CENGİZ KALLEK

DEREZİ

(الدرزي)

(ö. 411/1020)

Fâtımî Halifesi Hâkim-Biemrillâh'ın Türk asıllı dâisi ve Dürzîliğe adını veren kişi (bk. DÜRZİLİK).

DERGÂH

(درگاه)

Tarikat pîrlerinin veya tarikatın büyük şeyhlerinin ikamet edip irşad faaliyetlerini sürdürdükleri veya kabirlerinin bulunduğu merkezi tekke anlamında bir tasavvuf terimi (bk. ÂSİTÂNE; TEKKE).

DERGÂH

(درگاه)

1921-1923 yıllarında yayımlanan fikir, sanat ve edebiyat dergisi.

15 Nisan 1337 - 5 Kânunusânî 1339 (15 Nisan 1921 - 5 Ocak 1923) tarihleri arasında on beş günde bir olmak üzere toplam kırk iki sayı neşredilen derginin genel müdürü Mustafa Nihat'tır (Özön).

Millî Mücadele günlerinin ümit ve heyecan dolu havası içinde yayın hayatına giren dergi büyük ölçüde Yahya Kemal'in (Beyatlı) fikir, görüş, zevk ve estetik anlayışı doğrultusunda çıkmıştır. Nitekim Yahya Kemal başyazar olarak dergide sadece edebî ve fikrî muhtevalı makaleler yazmakla kalmamış, çok defa diğer yazarlara da yön vererek mecmua'nın politikasını tayin etmiştir. Dergi, büyük bir kısmını Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde okuyan genç aydınların oluşturduğu şair ve yazar kadrosu ile tarih